

odborové ústředny AFL-CIO a v její reprezentaci u Mezinárodní konfederace svobodných odborů v Bruselu jako zástupce AFL-CIO v Mezinárodní organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.

Pár slov o stylu či Mukařovského termínem *sémantickém gestu*: Veltruský není žádný lovec senzací. A nepíše pamflety ani politikou propagandu. Naopak. Píše co nejsušším, strohým, lapidárním stylem. Dělá vědu, nestará se o kudrlinky a jinou ornamentiku. Když v Praze po letech překládali pro připravovaný soubor jednu z jeho studií, rozčiloval se, jak může překladatel napsat *Tato studie pojednává...*, když to má přece přeložit *Tato studie jedná...*! Snad je to malichernost, ale stalo se. Veltruskému se protiví hrát hru na *captatio benevolentiae*. Když, v posudku jeho disertace, J. B. Kozák — poté, co pochválil celkový přínos, strukturální stanovisko a spoustu jemných postřehů — napsal: „Avšak podání není šťastné. Četl jsem málo nudnějších knih o zajímavém tématu.“¹³⁴⁾ Myslím, že to Veltruského spíš potěšilo. Je fanatik věcnosti. Píše pro lidi s vášní pro fakta, tak jako on. A odmítá psát krasomurný esej. Nebylo by to v jeho stylu. Není lehký harcovník, ale dělník. Na rozdíl od Mukařovského, který i tam, kde jenom píše o literatuře, píše literaturu, Veltruský zcela programově píše vědu. Všecky jeho práce jsou práce vědecké, opřené o tisíce faktů, důkladnou a mnohonásobnou kritiku pramenů, práce svým duchem kolektivní (věda je už taková) a skromné. Pouhé *příspěvky*, nic víc. Ovšem příspěvky psané strukturalistou, a tedy *strukturalistické*, pokud to chcete vědět. Lingvista Mathesius či sociolog Masaryk by je možná charakterizovali jako statické, tedy synchronistické, přestože některé, třeba kniha o *Praze v moskevském čase*, mají čas, tedy *chronos*, historický moment a — nezvalovsky řečeno — signál času přímě ve svém názvu. Jenže hned v první části knihy — *La technique de l'amalgame* — zdaleka nejde jen o *le procès de Slansky*, ba ani jen o srovnávací analýzu stalinských procesů v Praze a jinde, ale o samu metodu těchto procesů a o techniku, které se při ní používá jak pro zpracování obžalovaných, tak i pro zpracování celé společnosti v rozměrech co možná celosvětových. Je to technika směšování,

134) Posudek J. B. Kozáka v archivu Karlovy univerzity.

135) Odtud pramení, zdá se, i Veltruského vztah k Brechtovi, kterého nemá rád ani jako umělce, ani jako propagandistu. Věřt, že nebyť toho druhého, nebylo by ani snahy nafouknout jeho umělecký význam do obřích rozměrů, tak jak se o to kdysi snažila francouzská kritika a Roland Barthes, ještě než se chytl sémiologie. Pro Veltruského je spíš charakteristické, že hledá-li příklad na nara-

směsice neuvěřitelně heterogenních součástí a jejich *házení do jednoho pytle*, ale také technika polopravd, mixování pravdy a lži. Jistě, je to stará dobrá technika přeručování, jenže máte-li neomezenou moc, můžete takto pokročit nejen slova, ale i lidi, a heterogenní amalgám či koktejl či emulzi namixovat nejenom ze slov a jmen, ale ze samých obviněných, pozatýkaných, obžalovaných, postavených před soud, sevcivených, aby vypovídali přesně podle scénáře (také vlastně metodou *breaking down & building up*!), a na konec v téže namixované směsi i pověšených. Dokonce je tu vynikající teatrologická kapitola o justičním „maňáskovém divadle hrůzy“ (*Le Grand-guignol judiciaire*), stejně exaktní jako kdysi Veltruského rozbor divadelní. A jmenuje-li se první kapitola jeho rozsáhlé, pětisetstránkové knihy o instituci koncentračních táborů v Rusku „Structure et fonctionnement de l'institution“, signalizuje to mým dostatečně, že tu jde o strukturální analýzu přísně vědeckou, a ne o propagandu či beletrii. (Snad odtud lze zpětně pochopit přisnost, s níž kdysi posuzoval esejistickou knížku Mirko Nováka!) Jak vidět, svými spisy zachraňuje Veltruský čest strukturalismu jak českého, tak i francouzského, který si v téže době — *structuralism gone mad* (a co teprve poststrukturalismus!) — víc než zamilované zakoketuje nejen s komunismem, ale i maoismem (Barthes, Kristeva) a polpotismem.¹³⁵⁾

A ještě jeden rys Veltruského stylu. Je fascinován výjimkami, přesněji řečeno fakty. Jestliže Poincaré — matematik, nikoli politik — kdysi¹³⁶⁾ tvrdí: „a výjimky, nezapomínejme, jsou zákonosné, protože skrývají zákony“, Veltruský vlastně konstatuje totéž, „simplistic theories rarely yield to empirical facts“,¹³⁷⁾ jenže on je na straně výjimek, ve vědě i v politice, litajících třísek, a ne bezhlavého kácení, faktů, nikoli simplifikující narcisistní totalit! Odmítá snadné generalizace a zachovává si za všech okolností jistou epistemickou *réserve mentis*... A v jejích službách je celé jeho dílo.

Dílo tak významné a rozsáhlé (probrali jsme zde jenom zlo-mek!) nezůstává bez odezvy a mezinárodního uznání. A gesto

tivní prvky v divadle, volí raději klasické mehatovské Tolského *Vzkříšení* než Brechtovo pouze epigonské, zato však módní, protože propagandistické epické divadlo.

136) Poincaré, Henri, *Science et méthode*. Paris: Flammarion, 1922.

137) Veltruský, Jiří, „Puppetry and Acting“, *Semiotica* 47 (1983), s. 69–122. Český v *Příspěvech*, s. 214.